

Prof. Dr. İrfan Erdoğan ile “iletişim ortamı” üzerine:

“ÖZÜN OLMADIĞI YERDE BİÇİM ÖNE GEÇER”

Türkiye’deki iletişim ortamına baktığınız zaman nasıl bir fotoğraf görüyorsunuz? İsterseniz öncelikle akademi ortamına yönelik değerlendirmenizi alalım.

O kadar çok sorun var ki, ama en önemli başlangıç noktası şu olmak galiba. Özün olmadığı yerde özellikle biçim öne geçer. Genel olarak iletişim ortamına baktığımızda, biçimin son derece önde olduğunu görmekteyiz. Akademiye baktığımız zaman durumun feci olduğunu görüyoruz. Biçim öne geçtiği an, örneğin yönetim kurullarında tartışılan şeylere baktığımızda ilginç şeyler görmekteyiz. Örneğin “millet okula kravatlı gelmiyormuş”, “bazıları geliyor, bazıları gelmiyormuş”, “bu tavır ve hal çok önemliymiş”, “sınava giren gözetmenler doğru tavır takınmıyormuş ve bunun düzeltilmesi gerekirmiş” gibi pek çok konu yönetim kurullarında tartışılmakta bugün. Affedersiniz ama burası neresi? Ordu mu? Özel teşebbüs bile olsa, ben hayatım boyunca yurt dışında insanların kıyafetlerinin önemli olduğunu ne gördüm, ne de işittim, neden? Çünkü orda herkes özle ilgileniyor. Öz dediğimiz zaman şunu kastediyorum. Bizlerin öğretim görevlisi olarak iki temel görevi var. Bir, derslere girmek ve öğrencileri yetiştirmek. İkincisi, bilimsel araştırma yapmak ve bilime katkıda bulunmak. Bizlerin bunlarla uğraşması lazım, bunlarla uğraşmak için de bilmek lazım. Neyi bilmek lazım; biraz felsefe, biraz epistemoloji, önemli ölçüde metodoloji bilmeniz lazım. Sadece bilmek yetmez, aynı zamanda

motivasyonunuzun olması lazım. Yani bilimsel gelişmeyi arzu etmeniz lazım. Türkiye’de açıkçası her ikisi de yok. Akademik yazılara baktığımızda ben bu gelişme ve bilme çabasını göremiyorum. Doçentlik öncesi kişiler yoğun bir şekilde çalışıyor. Doçentlik sonrasında çalışmalar artık sona eriyor. Yani özet olarak; çalışma da yok, bilgi de yok. Profesörler bile, bilimsel araştırma nasıl yapılır, metodoloji nedir bilmiyorlar. Feci olan nedir biliyor musunuz? Böyle bir ortamda cehaletin bilgiçlik taslaması. Mesela ben, neyi bilip, neyi bilmediğimi bilirim. Eğer bilmediğim bir şey varsa, bilmem gerekiyorsa, giderim onu araştırırım ve bilmeye çalışırım. Ama bizde böyle değil, bizde cehalet sürekli yeniden üretiliyor. Neden cehalet sürekli üretiliyor, çünkü çalışma yok, motivasyon yok. Ayrıca akademik bazı yazılı olmayan standartlar var. Sen, hocandan farklı bir şey söyleyemezsin, onu geçmeye çalışmamalısın. Eğer o çalışmıyor, sen çok çalışıyorsan yandın, tehlikedesin demektir. Bizde çalışmamaya yönelik o kadar çok neden var ki, aynı zamanda bilgiçlik sağlamaya yönelik nedenler bunlar. Çünkü sen profesörsün ve bilgiçlik taslaman lazım. Bir bilerek bilgiçlik taslamak var bir de cehaletin yeniden üretilmesi var. Aslında bu cehaletin yeniden üretilmesi akademide başlamıyor, ta ilk okuldan evden başlıyor. Babanın her dediği doğruysa, yanlış çocukta duymaya tahammülü yoksa burada bir sorun var demektir. Tekrar başa dönersek, akademideki üretim ilişkilerine baktığımızda, burada üretilmesi gerekenler üretilmiyor. Bunun en önemli nedeni, akademi de öyle bir gelenek kurulmuş ki, bu gelenek üretmemenin teşviki üzerine temellenmiş. Üretim ilişkileri de öyle bir temellenmiş ki, aslında üretim var, ama bunun bilimle alakası yok. İletişim alanında gelişmemizi sağlayacak bir üretim yok. Aynı zamanda

akademinin topluma faydası bağlamında da bir gelişim yok. Olamaz zaten! Üretim tarzı böyle bir ilişki üretemez çünkü. Sözelimi çoğu araştırmada, araştırmacının kaygısı doğruyu bulmak değil, “akıllıca”, eline geçirdiği bu gücü akıllıca kullanıp kendi çıkarına bir şeyler sağlamak ve kendini ilerletmek. Öyle adamlar var ki, yaptığının birilerinin çıkarına uygun olsun diye yanlış yapıyor ve birileri kendi çıkarlarına uygun iş yapan bu adamı bir yerlere getiriyor. Dikkat ederseniz ilişkinin tarzı bu şekilde.

Akademi ile ilgili karamsar bir tablo çizdiniz, peki akademi-dışı iletişim ortamına baktığımızda, burada ön plana çıkan değerlerle ilgili neler söylemek istersiniz?

Akademi dışına gelirse, orada da hemen hemen benzer bir yan görüyoruz. Fakat oradaki yan, ekonomik çıkarla ilgili olduğu için orada pazar belirleyici. Ve bu pazar, artık yerel bir pazar değil. Uluslar arası güçler tarafından kontrol edilen bir pazarda yaşamaktayız hepimiz bugün. Oradaki özde, hazırlanan gündemin, uluslar arası sermaye ile olan ilişkisinden ortaya çıkıyor. Hazırlanması gereken gündemleri hazırlamak yerine, gündem olmaması gereken şeyleri gündeme yerleştirmek önceleniyor. Dolayısıyla, gündemleri belli bir çerçeve içinde hazırlamak zorunlu oluyor, yani gündemi saptırıyorsun. O gündem gerçeği yansıtmıyor, yansıtmaması gerekenleri yansıtıyor. Eğer bir toplumda, endüstriyel çıkar egemen ise, bir toplumdaki üretimin nerede nasıl yapılacağını ve hatta nasıl tüketileceğini dolayısıyla hem talebi hem de arzı bu endüstriyel yapı belirliyorsa, o zaman orada endüstriyel yapı üretimi ve bilinci de beraberinde gerçekleştirecektir ve bu bilincin doğru bir bilinç olmaması gerekir, bilinç doğru olursa üreticiler o zaman sigara üretemez. Bütün zehirli maddeleri

üretemez. Dolayısıyla faaliyeti ve bilinci beraber düşünmek zorundadır. Bunun aksini yaparsan satamazsın. O zaman reklamlarda şöyle demen lazım. Benim malımı satmam için önümde iki seçenek var, ya sizi kandıracağım, ya da kandırmayacağım. Kandırmak için güzel oyunlar yapacağım. Mesela, şahane bir araba alırsan yanına güzel de bir kız gelecek diyeceğim. Yani seni kandırmam lazım. Mesela jump ayakkabısı giyersen, dünyayı gezecek, uçaklardan inmeyecek ve bir sürü deneyim kazanacaksın gibi. Ben bunu ancak böyle söylersen, sen de aptalca bir tüketim gereksinimi yaratabilirim. Aksini dersem, satamam; çünkü kitlesel talep yaratmak gerek bugün. Bu durumda ortaya şöyle bir tablo çıkıyor, ancak gerçeği söylemek, senin çıkarına uygunsa gerçeği söylersin. Çıkarına aykırıysa, yansıtmazsın, mitler yaratırsın. Tekrar başa dönelim iki türlü bilgi üretimi var. Bir kendin için bilgi üretiyorsun, iki, yönetim için faydalı bilgi üretiyorsun. O bilgi artık mülkiyetin önemli bir parçası haline gelir. Moda endüstrilerindeki bilginin stratejik önemini gözünüzün önüne getirin. O bilgi son derece önemlidir, üretimi o beliler çünkü. Medyada ve üniversitelerde üretilen bilgi, bilgi değildir, o cehaletin yeminde üretimidir. Kitleleri yönlendirmek için bilgi üretirsin. Medyadaki bilgiye, ben çöplük derim ama son derece önemli bir bilgidir. Çünkü o yolla sen yüzyıllardır, insanları yönlendiriyorsun. Sözelimi enformasyon toplumu diyoruz şemalarla falan bir şeyler anlatıyoruz ve öylesine etkili anlatıyoruz ki, insanlar o saçmalığa bakıyor ve onu bilgi sanıyor. Dolayısıyla akademi dışına baktığımızda, orada öz üzerinde duruluyor, gerekirse yeniden üretiliyor, yeniden üretilirken, yeniden biçimlendirilip üretiliyor. Neye göre, ekonomik çıkarlara göre üretiliyor. Bu sırada, akademi ile karşılaştırdığımızda, aynı şekilde özü ne tanımlıyor: biçim

tanımlıyor. Bu üretim tarzı onu zorunlu kılıyor. Bu konuda endüstri çok bilinçli. Bu bilinç aşamasında, endüstrinin yanında akademi yaya kalır. Endüstri özün ne olduğunu çok iyi bilir. Bir örnek vereyim, Amerikalı bir adam İngiltere'deki en önemli bir sigara firmasında yöneticilik yapıyor. Çok iyi de para kazanıyor. Bir gün önemli bir yanlışlık, yapılmaması gereken bir şeyi yaptıklarını fark ediyor. Toplantıda bunu dile getiriyor, önem vermiyorlar, şaşıyor. İkinci kez yine söylüyor değiştirelim diyor, biraz bir şeyler söylüyorlar. 3, 4 derken, sonunda dayanamıyorlar ve "bir dakika" diyorlar Amerikalıya, "biz de biliyoruz!". Anlatabiliyor muyum, adamlar özü biliyorlar. "Senin önünde iki seçenek var, ya sesini kesersin, ya da gidersin", diyorlar. Adam gitmek zoruna kalıyor ve hayatının hatasını yapıyor. Çünkü sistem sadece bilgiyi değil, aynı zamanda onun ürettiği baskıyı da beraberinde getiriyor. O çok başarılı adam, ondan sonra hiçbir yerde iş bulamıyor. Çünkü, o artık biliniyor. Sen yeni işinde de özünü yansıtabilme, doğruyu söyleyebilme tehdidi taşıyan birisin artık.

Öğrencileri bu ortamda nasıl buluyorsunuz, onlara bakınca kişisel olarak ne hissediyorsunuz?

Öğrenci bir üründür. O ürün bize geldiğinde, 12 yıl okumuş oluyor. Yani 12 yılda resmi eğitim tarafından biçimlendirilmiş oluyor. Resmi eğitimden geçtiğinde, bir çalışmamayı öğreniyor, iki tezi öğreniyor. Şöyle, dünyada doğrular vardır, yanlışlar vardır. Doğrular beş seçeneğin içinde toplanmıştır. 5 seçenekten bir tanesi doğrudur. Bunun için çok çalışmaya gerek yok, seçeneklere bakıp bir tanesini bulabilirsin. Doğruyu bulursan geçersin, yanlış seçersen kalırsın.

Öğrenci bize geldiğinde bu ideoloji ile beraber geliyor. İdeolojide özün saptırılması ve kurbanın suçlanması vardır. Burada da öğrenci kurban aslında. Bu sorunun cevabında da, çoğu zaman kurban suçlanır. Bu soruya cevap verirken, gerekçeler bakmak lazım. Burada da bir kurbandan bahsediyoruz. 12-13 yıllık bir eğitimden geçmiş, üniversiteye gelmiş ve o biçimle baktığımızda onlarda eğitim sisteminin sonuçlarını görüyoruz. O ürüne bakarken, o ürünü suçlamadan Türkiye'deki eğitim sisteminin doğasını çok iyi anlayabiliriz. Ve o eğitim sistemi hakikaten olmaması gereken bir eğitim sistemi. Üniversiteye giriş sınavı ve dershaneler bana göre kaldırılmalı. Ezbere, test çözmeye değil, özü, ilişkileri anlamaya yönelik nedensellik bağlamları kurup sonuçları çıkarmaya yönelik bir eğitim tarzının olması lazım, ta ilkokuldan başlayarak. Çocuk üniversiteye geldiğinde, biz ona basit nedensellik bağlamı nasıl kurulur, onu öğretmeliyiz. Üniversitede eğer öğrenci başarısız ise, bu başarısızlığın küçük bir bölümü ona ait, büyük bir bölümü ise öğretene ait. Dolayısıyla sisteme, üniversitelerin yapısına ve o üniversitelerin ait olduğu toplumsal yapıya ait bana kalırsa. Ben üniversitede lisansüstü eğitimin doğru dürüst yapılması gerektiğine inanıyorum. Bizim araştırma görevlilerimiz doğru dürüst yetişmiyor. Doktora öğrencilerimiz doktora öğrencisi gibi yetişmiyor, yardımcı doçentler ya da öğretim üyesi alındığında üniversiteye, ölçütler geçerli ölçütler değil, daha çok kişisel ölçütler. Yani durum çok kötü. Sonra ne deniliyor, öğrenciler okumuyor deniliyor, ben de şunu söylüyorum, önce sen oku, sonra öğrencilerden okumayı bekle. Derse giriyorsun, çocuklara ders notları veriyor, sonra o notlardan sınav yapıyorsun. Üniversite eğitimi öyle olmaz. Çocuğa bir temel verirsin, sonra makaleler verirsin ve her haftanın programı belli olur. ondan sonra çocuklara

kütüphane nasıl kullanılır onu anlatırsın. Araştırmaya teşvik edersin, öğrenciler hocalarına baktığında, onun kim olduğunu çok iyi bilirler. Babam elinde sigara ile karşıma geçerdi ve bana sigara içme derdi. Ben sigara içerim, anlatabiliyor muyum?.. Çocuklar da aptal değil ki, bakıyorlar hocaya elinde kitap açmış ve parmağıyla takip ediyor ya da elindeki nottan okuyup duruyor. 15 dakika ders veriyor, sonra çekip gidiyor ya da anlattıkları çok saçma sapan geliyor çocuklara ama ses çıkaramıyorlar. Ama çocuklar biliyorlar. Eğitim sadece bir şeyler anlatmak değildir. Orada kurulan ilişkinin doğası da son derece önemli. Çocuklar okullarına ve hocalarına baktığı zaman şunu demeli, “benim okumam lazım!, kendimi geliştirmem lazım” demeli. Bunun yerine çocuk ne görüyor? İlişkilerin nasıl yürüdüğünü görüyor. İyi not almak istiyorsan, hocaya yalakalık yapmalısın. O zaman niye okuyasın ki, gider yalakalık yaparsın ve devam edersin. Bu lisans üstü düzeyde de aynı şekilde işliyor. Doktora düzeyinde gidiyor, birisinin müridi oluyor. Müridi olmak da sorun yok ama temel sorun şu; o kişi seni geliştiriyor mu? Benim tanıdığım bir genç akademisyen geçenlerde bana kızdı, “hocam sen beni sürekli okutuyorsun, oraya buraya gönderiyorsun, ama diğer akademisyenler tüm derslerini A hocasından alıyor ve çok rahat geçiyorlar. Benim geçmek içinse anam ağlıyor” dedi. Ben de ona, “yarın aranızda ciddi bir fark olacak” dedim. O da bana “hayır olmayacak, o da doktor olacak ben de doktor olacağım” dedi. “Hatta onlar doçent, profesör olacak ama belki ben olamayacağım, çünkü sizin gibi adamın canını çıkaran bir adam var karşımda” dedi. Anlatabiliyor muyum? “benim olmama olasılığım onlardan daha az” diyor. Peki bu çocuk haksız mı? Hem haklı hem de haksız. Üniversite de iş yapış biçimi açısından düzeni bozuk, belki de iş yapış biçimi açısından çok

düzenli bir üniversite ortamı adına son derece haklı. Ama bir yandan çok haksız ve bu ortamda bu bilinci değiştirmek çok zor. Burada öğretilenleri yıkmak gerçekten çok zor.

İletişim Fakültelerindeki eğitimin geliştirilmesi bağlamında sizin önerileriniz nelerdir?

Eğitim bağlamında geriye dönersek, bütün iletişim fakülteleri Ankara İletişimin özellikle ders programına baktığımızda kopyası görünümünde. Bu iyi mi, bir bağlamda iyi, çünkü o bir gelenek kurmuş, fakat o gelenekte önemli olan nokta, özellikle kuruluş aşamasında, hocaların son derece iyi olmasıydı. Biz siyaset tarihi dersini, en iyi siyaset bilimciden aldık. Bu gerekli mi, evet gerekli. Bir dersin adının o programda olması yeterli değil, önemli olan o dersi verenin dersi nasıl verdiği. Senin o içeriği nasıl doldurduğun önemli. Ankara İletişim'in ya da İstanbul İletişim'in kesinlikle kopyalanmaması lazım. Müfredat hazırlanırken, üniversite kendini nasıl tanımlıyorsa, o tanımlama bağlamında hazırlanması gerekir. Gazetecilik eğitimi ile ilgili bazı yanlış bilgiler var. Gazetecilik okuluna giren herkes gazeteci çıkacak deniyor mesela, böyle saçmalık olmaz. Hayır, gazetecilik okuluna giren herkes gazeteci olarak çıkmayacak. Gazetecilik dediğimizde karmaşık bir örgütsel yapılanmadan bahsediyoruz. O örgütsel yapıda gazeteciler sadece bir faktör, bir birim. Onun dışında o örgütsel yapıda o kadar farklı meslekler var ki, birbirleriyle bağlantılı ama iletişim fakülteleri bu geneli kucaklama konusunda yeterli değil. Ne olması lazım. Gazetecilik okullarının o karmaşık örgütsel yapıyı anlaması ve bu alana yönelik kalifiye

eleman yetiştirmesi lazım. En azından başlangıçta o temeli vermek lazım. Bu yüzden gazetecilik okullarında o karmaşık örgütsel yapının farklı birimlerine yönelik eğitim programları olması lazım. Aynı zamanda yönetici yetiştirmek lazım. Amerika liberal sistemini ben benimsiyorum. Orada benim yetiştirdiğim kiři kendini ve toplumu anlayan biri olmalı ilkesi geçerlidir. Yani eleştirel bilince sahip olması lazım. Bu amaçla ilk iki yıl, sosyal bilim için temel dersler veriliyor. Bir iletişim öğrencisi, Türkiye'nin toplumsal yapısını bilmiyorsa sorun var demektir. Sosyoloji, siyasal tarih bilmek lazım. Sonra da uzmanlaşma başlıyor. Gazetecilerin örgütsel yapıya bakıp, uzmanlaşma alanları ayırmaları gerekir. Öđrencilere sečenek sunmak gerekir. Teknik, grafik, yönetim, vs. boyutuyla meslek faaliyetinin doğasına yönelik ayrımlar yapmak lazım. Eğitimi de bu temel gruplara göre plnalamak ve çocukları yönlendirmek gerek. Böylece çocuk okulu bitirdiğinde, iř bulma olanağı artacak ve endüstrinin fakültelere yönelik güveni yükselecektir.

Son olarak taşraya nasıl bakıyorsunuz? Taşradaki iletişim fakülteleri size ne vaat ediyor?

Bu bence sınıfsal bir ayırım. Yüksek kültür, alçak kültür gibi. Eğer sen değerini yaptığın üretimden kazanamıyorsan, o zaman değer kazanmak için yeni değer alanları üretirsin. Bence taşra da aynı şekilde. Daha iyi olanı kim belirliyor. Büyük şehirler dışında da üniversite olması lazım, olmalı da. Tabi insanlar oralara pek gitmek istemeyebilirler ama zamanla gelişecek. Orada da zamanla kadro sorunları halledilecek. Bu noktada merkez üniversiteleri de kendilerini sorgulamalılar. şu kadar profesör var, peki geçen sene sen, Ankara ya da

İstanbul için ne yaptın? Önemli olan nokta bu. Konya’da üniversite varsa “ama biz taşrayız, İstanbul bizden çok daha iyi” dememesi, eziklik hissetmemesi ve işine bakması lazım. Kadroların geliştirilmesi ve şehirle nasıl ilişki kurulacak bunların üzerinde çalışılması lazım. Hem akademik ürünler, hem öğrencilerin istihdamı hem de yerel ve ulusal çevreyle olan ilişkiler nasıl kurulacak, bunlara odaklanmak lazım. Taşra, merkez ayrımı yanlış bir ayrım. Birileri kendilerine değer katmak için böyle davranıyorlar, bunlara takılmamak lazım.